

Муниципальное казённое общеобразовательное учреждение
"Эндирейская общеобразовательная средняя школа №2"

Утверждаю:

Директор МБОУ
Айдемиров М.А.
Приказ по МКОУ" " "
от "30" августа 2023г

Согласована
Зам.дир.ЭСОШ№2
Багатова З.И.
"30"августа 2023г

Рабочая программа по учебному предмету «Родной язык»

для 8 класса

учительницы родного языка и литературы
Эндирейской СОШ №2

Тамаевой Б.А.

на 2023 – 2024 уч.год

БАЯНЛЫКЪ СЁЗ

Программаны умуми сыпатлав

Аслу школалар учун яратылган ана тилден программа Федерал пачалык билим берив стандартны аслу умуми билим берив ва мисал гысапда онгарылган аслу билим берив программаны талапларына кюрчюленип тизилген. Шо стандартларда муаллимлени ишинде янги педагогика кьайдаланы кьоллав масъалалары, охувчуланы хас айрылыклары, оланы чагы, билим ва оьсов даражалары, гьалиги жамият яшавуну талаплары, милли школаланы ишини бай сынавлары ва илму-ахтарыв ишлер гёз алгьа тутулган.

Янги программа бизин миллетибизни маданиятын, ана тилин теренден уьренивге, оланы сакьлавгьа ва оьсдюрювге, ана тилде аслу умуми билим алывда янги имканлыклар болдурувгьа, тилибизде халкьыбызны милли хасиятларын сакьлавгьа бакьдырылган. Шолайлыкьда, билим берив программа гьар охувчуну билим даражаларын артдыривгьа эркин ёл ача, ону класда яда уьйде оьзбашына чалышагьанда интернет булан пайдаланмагьа, билимин ва тарбиясын артдырмагьа генг имканлыклар бере.

Кьумукь тил – кьумукь халкьны тили. Ана тил миллетни кюрчюсю бола: ана тил болмаса, миллет де болмай. Халкьны тарихи, маданияты, адаткьылыклары ана тил булан тыгьыс байлавлукьда. Мактапларда ана тиллени абурун гётермек учун кёп чаралар гёрюле. Кьумукь тилде юрюлеген дарслар жамият кьуллугьун кюте: олар миллетибизни менлигин сакьлай, ана тилде гьакьлашыв, кьатнашыв чараланы кютегенден кьайры да, халкьны маданият байлыгьын артдыра, пикир этив мердешлерин камиллешдире.

Умуми школада 8 класда «Къумукъ тил» предметни уъренивде шулай муратлар салына:

- ана тилни къумукъ халкъны тарихи ва маданияты булангъы тыгъыс байлавлугъун гърсетип, ону къумукъ халкъны милли маданиятын йимик къабул этип, тил миллетни менлигин сакълайгъан къуралланы бириси экенни англатыв;
- охувгъа, билим алывгъа охувчуланы гъаваслыгъын, иштагълыгъын тувдурув, оланы охув мердешлерин оьсдюрюв; ана тилге асырап янашма уъретив, ону эстетика, къылыкъ якъдан адамны оьсювюне этеген таъсирин гърсетив;
- гъар гюнлюк яшавунда ва охув гъаракатында къумукъ тилде уста кюйде сейлеме уъретив, сейлев тилин байытыв, ону чеберлигин артдырыв, аслу умуми охув усталыкъланы ва гъаракатланы бойсындырыв;
- терен билим берив, къумукъ тилни къурулушун, ону аваз системасын, сёз байлыгъын, морфология, синтаксис, пунктуация ва тюзъязыв нормаларын уъретив, яшланы адабият тилни къайдаларына кюрчюленип сейлемеге ва язмагъа уъретив, оланы сёз хазнасын байытыв, тилни гъакъында бир-бир умуми илму англавлагъа уъретив.
- ана тилни уъренивге бакъдырылгъан яратывчулукъ иш бажарывларын камиллешдишив, охувчу яшларда наслудан наслугъа бериле гелген къумукъ халкъны асил хасиятларыны уьлгюлерин болдурув. Шону кюрчюсюнде яш наслуда жамиятны алдында оьз борчларын кютме гъазирлик, таза къылыкълы, оьр инсан хасиятдагъы жамият ишлени яхшылашдырмакъ учун чалышывда талмайгъан, тюзлюкню, гертиликни къайратлы кюйде якълама гъазир хасиятланы болдурмакъ, демек, патриотланы тарбияламакъ.

Умуми школада къумукъ тилни уъретивни борчлары:

- охувчулагъа дюнъяда адамланы ва жамият аралыкъларын гелишдирижде, халкъны тарихин, милли маданиятын, яшавун уйренивде тил кютеген къуллукъларын билдирив;

- фонетикадан, лексикадан, сёз яратывдан, морфологиядан, синтаксисден, стилистикадан, тюзъязывдан ва пунктуациядан программада белгиленген оьл- 6 чевдеги билимлени сёйлев ва языв тилде къоллама уйретив; шо кюрчюде охувчуланы мекенли тюзъязыв ва пунктуация билимлерин ва англавларын болдурув;

- охувчуланы китап булан ишлемеге, билимлерин оьзбашына толумлашдырмагъа уйретив, тюрлю-тюрлю китаплардан, журналлардан, сёзлюклерден, газетлерден, Интернетден, илму макъалалардан, адабият асарлардан, тестлерден пайдаланма уйретив;

- тилни чалынывуну гёзеллигин, ону байлыгъын, сёз яратывдагъы имканлыкъларын, чеберлик янларын ва оьзге байлыкъларын гёрсетип, сёйлев ва языв тилни чеберлиги инсанны культурасыны хас айрылыкъларыны бириси экенин билдирив;

- къумукъ тилде язылгъан гёрмекли чебер асарланы тилине асасланып, тилибизни чеберлигин, ону гёзеллигин, сёзню чеберлик гючюн гёрсетип, ана тилни стил якъдан чеберлигине ес болмагъа болушлукъ этив

- тилни къурулушу булан, ону оьсюв къайдалары булан, стилистика ресурслары булан, аслу нормалары булан байлавлу маълуматлагъа ес этив; охувчуланы охув ва языв культурасын, тюрлю-тюрлю сёйлев гъаракатларын болдурув, сёйлев ва языв тилге хас нормаларын къоллама уйретив;

- къатнашыв чараланы яшавгъа чыгъармакъ учун диалог ва монолог къайдалар булан байлавлу тизив мердешлени болдурув, ана тилни уйренивге бакъдырылгъан

яратывчулукъ иш бажарывларын камиллешдирип, охувчу яшларда наслудан наслугъа бериле гелген къумукъ халкъны асил хасиятларыны уьлгюлерин болдурув. Шону кюрчюсюнде яш наслуда жамиятны алдында оьз борчларын кютме гъазир, таза къылыкълы, оьр инсан хасиятдагъы, жамият ишлени яхшылашдырмакъ учун чалышывда талмайгъан, тюзлюкню, гертиликни къайратлы кюйде якълама гъазир хасиятланы болдурмакъ, демек, патриотланы тарбияламакъ.

Охув предметни умуми сыпатлав

Янги стандартлар охувчуланы гъар класгъа гёре алынма герек билимлерин, бажарывлукъларын, тюрлю гъаракатларын: предметден алынагъан билимлер, дарсда берилеген англавланы теренлигин, предметлени бири-бири булангъы байлавлугъун ва оьзюне хас натижаланы токъташдыра. Шо натижалар охувчуланы бажарывлукъларыны кёмеклиги булан оланы гъакълашыв, тил ва маданият булан байлавлу бажарывлукъларын артдыра.

Ана тил къумукъ халкъны милли маданиятында гёрмекли ер тутагъанны билдирип, ону охув-билим алывда, адамны яратывчулугъунда, къылыкъ-тарбия алыв ёлунда ойнайгъан къуллугъун аян этив. Охувчуну ана тилге бакъгъан якъдагъы сюювюн артдырып, ону булан оьктем болма уьйретив, милли маданият гысапда ону тазалыгъын якълав ва сёйлев пагъмусун артдырып. Сёйлейгенде, оьзюню ойлары айтагъанда герек чакъы сёз байлыгъын болдурув ва тилни тюрлю-тюрлю грамматика къуралларын къоллап билив, сейлейгенде тилини чеберлигине тергев берип, оьзю оьзюню тилини чеберлик даражасына багъа берип болагъан бажарывланы тувдура

Тилге уьйренивде охувчулар етишме герекли предметлик бажарывлукълар шулардыр

- адабият тилни нормалары булан байлавлу башлапгъы англавлагъа ес болмакъ, лакъырлашывда тюз сейлевню ёругъун сакъламакъ;

- гечилген англавлагъа гёре орфографиядан, пунктуациядан алынагъан билимлени оьзлер къургъан яда берилген текстлерде тюз къоллап бажармакъ;

- оьзю язгъан яда бирев язгъан текстни тергеп, тюзлемек (текстни тергейгенде ана тил предметден алынган билимлерин тюз къолламакъ).

Тилчилик бажарывлукълар булан байлавлу гъасиллер:

- тилни къурулушун, ону оьсююн, нормаларын, охувчуланы сёз байлыгъын ва оланы сёйлевюн грамматика якъдан байытмакъ;

- программада гёрсетилген тил булан байлавлу аслу маълуматланы билмек ва оланы англатып бажармакъ

- тюрлю-тюрлю сёзлюклер, китаплар, газетлер булан пайдаланып болмакъ

Охувчуларда маданиятлыкъ бажарывлукълар (культурологические компетенции) болдурулсун учун оланы билим хазнасында шулай англавланы яратма тюше:

- ана тил къумукъ халкъны милли маданиятында гёрмекли ер тутагъанны билдирмек, ону охув-билим алывда, адамны яратывчулугъунда, къылыкътарбия алыв ёлунда кютеген къуллугъун англамакъ;

- къумукъ тилни оьзюне хас болагъан белгилерин, сёйлевде къолланагъан къылыкъ нормаларын, янгыз къумукъ тилге хас болагъан сёзлени маъналарын токъташдырып билмек.

Программа гъакълашыв-гъаракатчылыкъ къайдада тизилген. Шо къайдагъа гёре берилеген материал охувчуну билимин ва ону гъаракатчылыкъ ругъун теренлешдирмек булан байлавлу.

Курсну гъар бёлюмю эки блокдан тизилген: биринчи блокда тил булан байлавлу англавлар бериле, экинчисинде буса, шо тил булан байлавлу англавланы уьйренегенде, не йимик охув гъаракатланы къоллама тюшегени гёрсетилген.

Ана тил курсну гъакълашыв-гъаракатчылыкъ къайдада юрютюв ва предметлени бир-бири булангъы байлавлугъун гёз алгъа тутуп иш гёрюв охувчуланы тюзъязыв ва тюз сёйлев пагъмуларын артдыражагъы белгили.

Охуп-язып билегенни гёрсетеген алакатлар шулардыр:

а) гъакълашыв универсал охув гъаракатлары: авуз тилде яда языв тилде сёйлейгенде, оьзюню ойларын айтагъанда таман чакъы сёз байлыгъы болмакъ, ва тилни тюрлю-тюрлю грамматика къуралларын къоллап билмек;

б) уьйренив универсал гъаракатлары: масъаланы етдиринкли кюйде са- 9 лып бажармакъ; охувчуланы логика ойлашывун оьсдюрювде кёмек этмек, оланы китап булан ишлемеге, билимлерин оьзбашына толумлашдырмагъа уьйретмек; тил булан байлавлу тарыкъ информацияны табып, ону бир системагъа гелтирип билмек, охувда компьютер булан байлавлу янгы технологияланы къоллама уьйренмек, аслу ва экинчи даражалы информацияны айырып билмек

в) низамлашдырыв (регулятивные) универсал охув къайдалары:

- гъаракатчылыкъ ишинде мурад тутуп билмек,

- оьзю-оьзюн тергеп ва тюзлеп билмек

, - сейлейген къайдасына тергев берип оьзюне багъа берип бажармакъ.

Гъасили, школа умуми культурасы булангъы, гележекде оьзюню охувун орта ва оьр ожакъларда давам этип болагъан адамны гъазирлей.

Ана тилни мактап курсунда, охутувда алгъа салынагъан борчлагъа къыйышывлу этилип, фонетиканы, лексиканы, сёз яратывну, морфологияны, синтаксисни, тюзъязывны, пунктуацияны, стилистиканы бёлүклеринден тангланьп алынган билимлер, шолай да жамиятны яшавунда бизин тилни кютеген къуллукълары, ону оьсювюню даражасы ва оьзге тюрлю маълуматлар берилген.

Школада ана тилни уьйренивню курсуну материаллары класлагъа гёре шулай ерлешген: V, VI ва VII класларда фонетика, лексика, сёз яратыв, морфология ва тюзъязыв уьйретиле. Синтаксисни тизимли курсу VIII ва IX класларда уьйрениле. Тек синтаксисден ва пунктуациядан аслу англавлар, I—IV класларда уьйренилген материалны такрарлагъан сонг, V класда да бериле. Шо гележекде морфологияны ва синтаксисни бир-бири булан байлавлукъда уьйренивню гъакъындагъы агъамиятлы методика идеяны яшавгъа чыгъармагъа ва охувчулагъа синтаксисден, пунктуациядан ва сёйлевден берилеген англавларда синтаксисни курсун тизимли кюйде охума башлагъынча хыйлы алда къурмагъа имканлыкъ бере.

Йылны башында ва ахырында гечилген материалны такрарламакъ учун программада сагъатлар гёрсетиле, дарсланы юрютювню мекенли шартларына къарап, муаллим шо сагъатланы къоллай. Муаллим V—IX класлар учунгъу курсларда белгили янгы материал да къошулагъанын билмеге герек. Шолай материалны уьстюнде ишлев экинчилей къайтып уьйренмекни тюгюл, янгыз такрарлавну ва теренлешдиживню талап эте.

Аслу школада «Къумукъ тил» курсну мурады охув гъаракатны предметлени бир-биринден алынагъан ва предметни оъзюнден алынагъан муратларындан гъасили бола. Шо муратлагъа етишмеге охувчуланы бажарывлары булан байлавлу къарав кѐмек эте. Шо къаравда юрюлеген дарслар охувчуланы гъакълашыв, тилчилик, маданиятчылыкъ англавларын болдура.

Гъакълашып бажарывлукъ гъакълашывну тюрлю-тюрлю къайдалары булан пайдаланып билмекни, охув ва языв тил культурасын камиллешдириривню, охувчуну къатнашывгъа гъазирлигин, айтагъан ойларын ойлашып айтмакъны, яшланы оъмюрюне, сынавуна, умуми школада гъар девюрге хас болагъан психология айрылыкъларына гѐре тилни гъар тюрлю ситуацияларда къоллап билмекни талап эте.

Тилчилик бажарывлукълар тил кютеген ишаралыкъ ва жамият къуллукъларын англав, тилни къурулушун, ону оъсююн, нормаларын, охувчуланы сѐз байлыгъын ва оланы сѐйлевюн грамматика якъдан байытыв, охувчулагъа герек чакъы тил булан байлавлу аслу маълуматланы билив ва оланы англатып бажарыв, тюрлю-тюрлю сѐзлюклер булан пайдаланыв билимлени кѐмеклиги булан таъмин этиле.

Охувчуларда культуралыкъ бажарывлар болдурулсун учун оланы билим хазнасында шулай англавланы яратма тюше:

а) къумукъ тилни къумукъ халкъны тарихи булангъы байлавну аян этив;

б) ана тил къумукъ халкъны милли маданиятында гѐрмекли ерни тутагъанны билдирив;

в) ана тилни охув-билим алывда, адамны яратывчулукъ ишинде, къылыкъ-тарбия алыв ёлунда кютеген къуллугъун билдирив;

г) кѳумукъ тилни оѳюне хас болагъан белгилерин, сѳйлевде кѳолланагъан кѳылыкъ нормаларын, янгыз кѳумукъ тилге хас болагъан сѳзлени маъналарын, кѳалиплерин гѳрсетип бажарыв.

Программа гъалиги методикагъа хас болагъан тюшюнюв-гъакълашыв (сознательно-коммуникативный) ва чалышывчулукъ (деятельностный) кѳаравлагъа янашып тизилген.

Тюшюнюв-гъакълашыв кѳайдада 8 класда кѳумукъ тилге уѳйретивни аслу ѳллары шулардыр.

Гъакълашыв кѳайда тилге уѳйретивни мурадын токъташдыра: охувчуну гъакълашыв бажарывларын болдура. Бу кѳайданы яшавгъа чыгъарыв охувчуланы сѳйлев гъаракатында билим ва уѳйрениш мердешлерин тувдура. Гъакълашыв кѳайда охув процесс сѳйлев гъаракатын теренлешдишивге бакъдырылма герекни, охув процессни нечакъы бола буса адатлангъан кѳумукъ тилде сѳйлевге ювукълашдырмакъны талап ѳте. Кѳумукъ тил дарсларда юрюлеген бары да ишлер шо талап булан байлавлу юрюлме тюше. Сѳйлев тилге сѳйлей туруп уѳйренмек – гъакълашыв кѳайданы хас айрылыгъы гъисапла

Тюшюнюв принципге гѳре тил материалы яшланы охувгъа уѳйретивде аслу охув материалы гъисаплана. Тил булан байлавлу аламатланы тюшюнюп англав кѳумукъ тилде эркин сѳйлевню шартларындан бириси гъисаплана. Гъакълашыв ва тюшюнюв кѳайдалар биригип методика илмуда тюшюнювгъакълашыв кѳайданы яратгъан

Умуми охувда салынгъан масъалаланы натижа береген кѳюде чечилмекни аслу мурады – сѳйлев ва языв тилни оѳр даражада кѳоллап билмек. Тилчилик кюрчюсюнде гъакълашыв ва маданият компетенцияларын болдурув – «Кѳумукъ тил» предметни аслу мурады бола. Гъакълашыв ва маданият компетенциялар тил оѳсдюрюв дарсларда амалгъа

геле, тилчилик компетенция буса тилни системасын уйренегенде яратыла.

Шу программа эки гесекден тизилген: «Тилни кзурулушу» ва «Байлав тилни оьсдюрюв». Эки де бёлюк бир-бири булан тыгъыс кюйде байлавлу, неге тюгюл байлавлу тилни оьсдюрюв тилни кзурулушуна, ону нормаларына кюрчюленген. Шо саялы тилни грамматика формаларын, къяйдаларын билмек булан бирче, оланы сёйлев тилде тюз кюллап бажармакъ, ону чеберлигин гёрсетеген имканлыкъларын сёйлев тилде кюллап билмек, ана тилге аявлап, асырап къаравгъа уйренмек, оьзюню тил гъазирлигин, тил культурасын артдырывгъа гъаваслыгъын болдурмакъ бажарывланы чараларын гёзалгъа тутма тюше.

АНА ТИЛГЕ УЙРЕТИВНИ ИЧДЕЛИГИ

5-7-нчи класда гечилген материалны такрарлав. Фонетика ва графика. Тюзъязыв. Морфемика ва сёз этив. Лексика ва фразеология. Морфология.

Синтаксис ва пунктуация.

Синтаксисни аслу оьлчевлери. Текст синтаксисни тил оьлчевю гысапда. Жумла синтаксисни тил оьлчевю гысапда. Сёзтагъым Сёзтагъым синтаксисни оьлчевю гысапда. Сёзтагъымланы тюрлюлери. Сёзтагъымда сёзлени байлаву. Сёзтагъымланы грамматика маъналары. Сёзтагъымны чечив.

Текстни кзурулушу. Тилни стиллери

Простой жумла Жумланы грамматика тюбю. Жумлада сёзлени гезиги. Не муратда айтылагъанына гёре жумлаланы тюрлюлери. Эки бёлюкю жумла. Жумланы баш уьюрлери.

Жумланы баш уьюрлери. Иеси. Хабарлыкъ. Ишликден этилген простой хабарлыкъ. Кюшма хабарлыкъ. Иеси булан хабарлыкъны арасында тире

Жумланы экинчи даражалы уьюрлери. Жумланы экинчи даражалы уьюрлери. Генглешген ва генглешмеген жумлалар. Толумлукъ. Тувра толумлукъ. Къыя толумлукъ. Белгилевюч. Къошумлукъ. Гьал. Гьалланы тюрлюлери. Ер гьал. Заман гьал. Себеп гьал. Мурат гьал. Кюй гьал. Оьлчев-даража гьал. Бир бёлюкю жумлалар.

Бир бёлюкю жумланы баш уьюрю. Ат жумла. Белгили бетли жумлалар. Белгисиз бетли жумлалар. Ортакъ бетли жумлалар. Бетсиз жумла. Толмагъан жумлалар. Бир бёлюкю жумланы чечив.

Простой къошумлу жумла

Къошумлу жумланы гьакъында англав. Бир жынслы уьюрлени арасында байлавучлар. Бир жынслы уьюрлени арасында айыргъыч. Къуршайгъан сёзлер ва оланы ягъында токътав белгилер. Бир жынслы уьюрлери булангъы жумлаланы чечив.

Айрылгъан уьюрлери булангъы къошумлу жумлалар.

Айрылгъан уьюрлени гьакъында англав. Айрылгъан къошумлукъ. Айрылгъан белгилевюч. Айрылгъан гьаллар. Гьалишлик байлам. Жумланы айырылгъан мекенлешдиреген уьюрлери булангъы къошумлу жумлалар. Айрылгъан уьюрлери булангъы жумлаланы чечив

Грамматика якъдан жумланы уьюрлери булан байланмагъан сёзлер. Чакъырыв сёзлер. Генглешген чакъырывлар. Гиришив сёзлер, сёзтагъымлар, жумлалар. Оланы ягъында токътав белгилер. Жумлада уьнлюклер ва оланы ягъында токътав белгилер. БАР, ЁКЪ, ДЮР, ТЮГЮЛ сёзлени къолланышы. Оланы ягъында токътав белгилер

8-нчи класда гечилген материалны такрарлав.

**8 КЛАСДА «КЪУМУКЪ ТИЛ» ПРЕДМЕТНИ
УЙРЕНИВДЕ ОХУВЧУЛАР ЕТИШМЕ ГЕРЕКЛИ
ПЛАНЛАШДЫРЫЛГЪАН ГЪАСИЛЛЕРИ**

Энчили гъасиллер

Шу талап, аян этип айтгъанда, охувчу, оьзбашына чалышып, билимин артдыривда, яшавда оьз ерин табывны, алгъан билимлерин охувда къоллавну ва билим алывгъа бакъдырылгъан чалышывун не даражада арагъа чыгъарып бажаргъанын англата.

Охувчудан оьзюнден хас болагъан энчили гъасиллер шулардыр:

ватандаш-патриотлукъ тарбиялав:

— оьз Ватанына (Россиягъа ва Дагъыстангъа) охувчуланы къыйматлы къаравун болдурув, оланы ватандаш бирлигин тарбиялав;

— Ватанны сююв, абурлав, оьзюню миллетине амин болув, анадаш топурагъыбыз Къумукътюзге бакъгъан сююв гъислени тарбиялав ва патриот гъислерин гючлендирив;

— ана тил къумукъ халкъны тарихи ва маданияты булан тыгъыс байлавлу экенин англав, ону къумукъ халкъны милли маданиятын йимик къабул этив, ана тилге бакъгъан якъдагъы сюювюн, гъаваслыгъын артдырив;

— курсну тюрлю-тюрлю бёлюклерин уйренегенде тил адамланы бирбири булангъы аралыкълары болдурувда агъамиятлы къурал экенин англав;

— охувчуланы ана тилни уйренивге иштагълыгъын тувдурув, ана тил булан оьктем болма, ону тазалыгъын сакълама уйренив, оьзю оьзюню сёйлев байлыгъын артдырмагъа къаст этив;

— охувчуланы герек чакъы тил байлыгъын болдурув, оьзлени ойларын, гьислерин эркин кюйде кьумукъ тилде айтмакъ учун герек чакъы тил кьуралларын кьоллап бажарыв, биревню яда оьзюню сёйлевюне тийишли кьыймат бермеге уьйренив;

— тилни чалынывуну гёзеллигин, ону байлыгъын, тилни лексикасыны тюрлю-тюрлю янлары барлыгъын гёрсетмеге, ону сёз яратывдагъы imkanлыкъларын, чеберлик янларын ва оьзге байлыкъларын гёрсетмеге бажарыв;

— жамиятны ва адамланы арасындагъы аслу байлавлукъланы гелишивюн англамакъ, ватандашлыкъ ва жамият арада болмагъа тюшеген ихтиярланы якълавдагъы англавларын оьсдюремек, алдына мекенли мурат салып ва яшавда оьз ерин табып болагъанлыгъын гёрсетмек, кёп тюрлю маданиятлар бар дюньяда Россияны оьзтёречилигин билмек ва англамакъ;

— оьз халкыны тарихин, тилин билип, Ватаныны алдында жаваплыкыны тарбиялав;

— кьумукъ тилни халкыбызны тарихин, маданиятын уьйренивде агъамиятлыгъын билдирив;

— охувчуланы анадаш халкыбызгъа ва оьзге халклагъа бакъгъан сюювюн артдырыв;

— дюньягъа тюз кьаравларын яратыв; башгъа тили, дини бар халклагъа, адамлагъа абурлу кюйде янашыв

; — гьаллашыв бажарывлукъларын яратыв; гьар тюрлю ишлерде уллулар ва гиччилер булан байлавлукълар юрютме уьйретив

— охувгъа жаваплы кюйде янашып, оьз камиллешивге, оьзбашына билим алывгъа гьавасландырыв;

— жамиятда юрюлеген яшав-туруш гьалланы бидирив;
кьувунлу гьалларда оьзюн тутуп ва башгъалагъа зиян
болмайгъан гьалда иш гёрме уьйретив;

— экология культурасын яратыв;

— уьягьлюню агьамиятлылыгъын англатыв, агьлюню
вакиллерине рагьмулу янашып яшама уьйретив;

— охувчуланы эстетика гьакъылын оьсдюрюв;

— загьматгъа тюз къаравну, жамият борчну кютме
гьазирликни, намуслукъну, адамланы ишлерин ва
хасиятларын тюз багъавлавну ёлларын сездирив;

ругь ва эдеп-къылыкъ тарбиялав:

— тарыкълы затны тюз алып, оьзбашына пикир этип, охув
масъалаланы оьзбашына чечме уьйретив;

— гьар адамгъа тюз ярашып, ону яшав сынавларына гёре
оьзтёречелигин, яшавгъа оьзтёрече къаравун тюз англав;

— гьалиги замангъы агьамиятлы масъалаланы ичинде баш
алып болмагъа уьйретив;

— ругь байлыкълардан пайдаланма уьйретив;

— эдеп-инсап, къылыкъ-тарбия, адамгъа языкъсыныв,
уллугъа абур, сый, гьюрмет этив хасиятланы тарбиялав;

— яшав гьалланы тюз англамагъа, оланы агьамиятын,
себеплерин, бирбири булангъы аралыкъларын уьйретив;

— касбу булан байлавлу ва башгъа тюрлю масъалаланы
чечмеге уьйретмек (гьаллашыв, маълумат излев, анализ
этив, бирликде иш гёрюв);

эстетика тарбиялав:

— охувчуланы чебер эстетика оьсювюне тийишли шартлар болдурув, оланы яратывчулукъ бажарывлукъларын оьсдюрюв

; — адамдагъы, айлана табиатдагъы аривлюкню, гёзелликни гёрме, ону сезме, гьис этме уьйретив;

— текстни, асарны чебер охуйгъанда сакъланма герек къайдалар, оланы эстетика янын сезмеге уьйретив;

— гьар чебер асарда аривлюкню, чеберликни аламатлары гьис этме уьйретив;

— чебер асарлагъа, чебев сёйлевге эстетика якъдан багъа берме, оланы чебер аламатларын аян этме уьйретив.

— бизин адатларыбызны, къумукъ халкъгъа хас болагъан къылыкъланы, хасиятланы асырап, аяп, оьзлени хас кююнде юрютмеге ва сакъламагъа уьйретив;

савлукъ сакълав тарбиялав:

— савлукъгъа, къаркъарагъа пайдалы ва савлукъгъа къоркъучсуз гьаракатлагъа етишмекни тарбиялав;

— къаркъара савлугъун ва ругъ савлугъун аяп сакълама уьйретив.

загъмат тарбия:

— яшлыкъ загъматда чыныгъагъанын англатып, яшавдан ва чебер асарлардан мисаллар гелтирип, охувчуланы гьар тюрюлю загъмат мердешлеге, гелтирив

— охувчуланы иштагъын тартагъан мердешли саниятлагъа къуршав.

экология тарбия:

— яшланы табиатны сакълав ва къорув ругъда тарбилав, табиатны къоруп сакълавну гъакъында да англатыв ишлер оьтгерив;

— табиатны суратлайгъан текстлени гечегенде айлана табиатдагъы аривлюкню, гёзелликни гёрме, сезме, гъис этме уьйретив;

— табиатны тазалыгъын болдурма, огъар зарал гелтиреген гъаракатлардан сакъланмагъа уьйретив;

илму-ахтарыв билимин къыйматлав:

— дюньяны гёрюнюшюн суратлайгъан башлапгъы илму англавларын, шолай да тилни системасы булан байлавлу англавларын теренлешдирив;

— яшланы теренден ойлашдырагъан масъалалагъа тергевюн бакъдырып, оланы озбашына илму-ахтарыв ишлер юрютме бажарывчулугъун теренлешдиримек.

МЕТАПРЕДМЕТЛИК ГЪАСИЛЛЕРИ

8 класда «Къумукъ тил» предметни уьйренивде охувчулар етишме герекли метапредметлик гъасиллери шулардыр:

Унивесал охув гъаракатлары.

Аслу логика гъаракатлары:

— тил оьлчевлени (авазны, сёзню, жумланы ва текстни) олар кюрчюленген белгилеге гёре (грамматика, лексика ва шолай башгъа белгилеге гёре) бирбири булан тенглешдирмек; оланы ортакъ яда бир биринден айырагъан белгилерин токъташдырмакъ

; — тил оьлчевлени рас гелеген белгилерин токъташдырмакъ;

— тил оьлчевлени аслу белгилерин токъташдырмакъ (авазланы, тил гесимлени, жумлаланы, текстлени); оланы бёлюкlege гёре айырмакъ;

— охувчуланы оьзбашына герекли маълуматланы тапмагъа уьйретмек;

— муаллимни алгоритмасына гёре тилибизге хас болагъан ва хас болмайгъан белгилеге охувчуланы тергевюн тартмакъ;

— оьзбашына тил оьлчевлени уьстюнде ишлемек;

— охув масъаланы чечегенде маълуматлар азлыкъ этегенни гъис этип, янгы къошум маълуматлар гелтирип билмек;

— тил материалны уьстюнде ишлейгенде белгили бир гъалны тувдурагъан шартланы гелишин, себебин англатып, натижа чыгъармакъ.

Аслу илму-ахтарыв гъаракатлар:

— тил масъалаларын чечегенде соравланы илму-ахратыв къуралы гъисапда къоллап бажармакъ; — муаллимни кёмеклиги булан илму-ахтарыв ишни мурадын билмек;

— тапшурувну этилежек вариантларын тенглешдирип, олардан лап да къыйышагъан вариантын англатып бажармакъ (алданокъ берилген белгилеге гёре);

— алданокъ берилген плангъа гёре гиччирек илму-ахтарыв иш оьтгермек; берилген плангъа гёре проект тапшурувну кютмек;

— натижалар чыгъармакъ, оьзю оьтгерген ахтарыв ишлеге гёре далиллер гелтирип толумлашдырмакъ (бёлюкlege бёлюп, тенглешдирип);

— уллулагъа сорап, оланы да къуршап, проект иш оьтгермек;

Информацияны уьстюнде ишлев:

— охув масъаласын чечегенде информацияны беривде тюрлю-тюрлю методланы, къуралланы къоллап бажармакъ

— тарыкълы информацияны айырып, анализ этип, англатып, огъар гёре гъасиллер чыгъарып, таблицалар, схемалар къоллап бажармакъ;

— герек-тарыкъ кюрчю материалланы (источниклени) табып бажармакъ, масала, талап этилеген информациягъа гёре сёзлюклени къоллап бажармакъ;

— сёзлюклени, охув китапланы къоллап тюз ва тюз туюл информацияны айырып билмек;

— муаллимни, уллуланы, ата-ананны кёмеклиги булан сёзлени язылышы, айтылышы, этилиши, оланы маъналары гъакъында къоркъунчсуз чараланы гёрюп, информация тапмагъа уйренмек;

— салынгъан охув масъалагъа гёре яzyw ва авуз текстлер гелтирип бажармакъ, озю тил масалаларына багъышлангъан шолай таблицалар ва схемалар этип бажармакъ;

— информацияны низамлашдырыгъанда, бир материалдан алынган гесекде салынгъан муратгъа гёре маъналы охувну къоллап бажармакъ;

— бир ойну гери урмакъ учун озюню далиллерин гелтирип бажармакъ;

— информацияны эсинде сакълап, ону низамлашдырып бажармакъ

8 класда охув йылны ахырына шулай гъакълашыв универсал охув гъаракатланы болдурма герек:

гъакълашыв гъаракатлар:

- тил булан байлавсуз гьакълашыв къуралланы, оланы маъналарын англамакъ;
- оъзюню ойларын ва гьислерин языв тилде яда авуздан салынган муратгъа ва белгили бир агъвалатгъа гёре тюз къуруп ва англатып болмакъ;
- сёйлевде йымышакъ, таъли тил булан сёйлеп, оъзгелер булан аралыкъ тутуп бажармакъ;
- сёйлевчюге гьюрметли кюйде янашып, диалогда ва эришивлю масъаланы арагъа салып ойлашагъанда оъзюню тюз ёлда тутуп бажармакъ;
- ойлар, пикрулар, къаравлар рас гелмей, бир нече тюрлю болма ярайгъанны англамакъ;
- пикруларын, ойларын башгъалар булангъы аралыкъда сёйлевню къылыкъ къайдаларындан тайышмай айтмакъ;
- авуз ва языв тиллерде ситуациягъа гёре текстлер тизип билмек (суратлав, ойлашыв ва хабарлав);
- оъзю яда биревлер булан бирче этген илму-ахтарыв ишни натижасын чыгъарып гиччирек докладлар этип бажармакъ;
- этеген докладдына гёре суратлар, слайдлар этип, оланы къоллап бажармакъ
- . — жумлаланы оъзюню сёйлевюнде ситуациягъа гёре тюз къоллап бажармакъ;
- оъзгелени сёйлевюне янашып тынглап ва сёйлеп бажармакъ, сёйленеген затны англамакъ, сёйлевде къолланагъан янгы сёзлени эсде сакъламакъ ва сёйлев чеберликни гьис этмек;
- текстни чебер охуп, текстге соравлар салып ва ону авуздан хабарлап билмек;

— оъзюню ойларың оъзге адамланы ойлары булан тенглешдирип, оланы башгъалыкъларың англамакъ;

— гъакълашывда монологну, диалогну герекли ерде тюз къоллап бажармакъ.

Охув йылны ахырына 8 класда болдурулагъан низамлашдырылгъан универсал охув гъаракатлары:

Оъзю оъзюн низамлав (самоорганизация):

— натижа чыгъармакъ учун оъзю оъзюню ишин салыңгъан масъалагъа гёре планлашдырып бажармакъ; — этме герек ишлени низамлы, системалы кюйде оьтгермек. Оъзю-оъзюн тергев:

— тюзевлю, онглу ва тюзевсюз, онгсуз этилген охув ишлени себебин токъташдырып, исбат этип бажармакъ;

— сёйлевде ва язывда къутгъарылгъан яңгылышланы эбинден гелмек учун оъзюню охув гъаракатларың тюзелтип бажармакъ;

— оъзюню охув гъаракатларың охув масъалалар булан (тил оьлчевлени къолланышы, оланы хасиятлары булан) гелишдирип бажармакъ;

— тил материалың къоллайгъанда къутгъарылгъан орфография ва пунктуация яңгылышланы табып бажармакъ;

— оъзюню охув гъаракатларың оъзюню классында охуйгъан яшланы гъаракатлары булан тенглешдирип, оланы берилген белгилеге, оьлчевлеге гёре тюз къыйматлап бажармакъ;

Бирче гъаракат гёрюв:

— охув масъалаланы чечивде салыңгъан аз заманны ичинде яда узакъ заманны ичинде этилме герек ишлени чечмек учун гъаракат этмек;

- бирче юрюлежек ишлени мурадын англап, ортакъ ишни планлашдырып, сёйлешип, арагъа салып ойлашып салынган мурадгъа етишмек учун къаст этмек;
- башчылыкъ этме, тапшурувланы кютме, ирия болма, давлашыв, тюртюшюв масъалаланы чечмеге гъазир болмакъ;
- оъзюне тапшурулган жаваплы ишни кютме гъазир турмакъ;
- ортакъ ишге оъзю этген къошумну къыйматлап билмек;
- берилген уьлгюге гёре ортакъ проектлени оьтгерме гъазир болмакъ.

Гъис интеллект:

- оъзюню ва оъзгелени гъис интеллектлерин тутуп бажармакъ;
- гъис булан байлавлу интеллектлени ачыкъ этип, оланы себебин англатып бажармакъ; оъзюню гъислерин низамлашдырып бажармакъ;

Принятие себя и других:

- оъзге адамланы ойларын тюз англап, оланы къабул этип бажармакъ, оъзю де, оъзгелер де янгылышма мумкин экенни билмек;
- оъзгелени де, оъзюн де айыпламай, терс гёрмей, ачыкъ кюйде къабул этмек;
- айланадагъы бары да затгъа контролдукъ юрютме бажарылмайгъанны англамакъ. Предметлени бири-бири булангъы байлавлугъун гёрсетеген натижалар да (метапредметный) охув гъаракатында гёрмекли ер тута. Предметлени бирибири булангъы байлавлугъун гёрсетеген гъасиллеге гире:

— ана тилни оьзге предметлер булангъы байлавлугъун гёрсетеген англавлар, тюрлю источниклени, шоланы арасында Интернет ресурсланы да къоллап, охувчуланы билимлерин артдырыв, оланы дюнья къаравларын генглешдиририв ва халкъарада шо къаравланы тюз къоллама уьйретив;

— охув булан байлавлу бир план къуруп, шо планны натижаларын муаллимлер булан яда тенглилери булан бирче яшавгъа чыгъарывда оьзтёрече ёлланы белгилев;

— охугъан текстни проблемасын тюз англав, ёравну (гипотезаны) арагъа чыгъарыв, материалны къурашдырыв, оьзюню къаравларын гертилемек учун далиллер гелтирив, айтылагъан пикруланы себеп аралыкъларын авуздан ва язып англатып билив ва гъасиллер чыгъарыв;

— оьзбашына оьз ишин гёзалгъа тутуп, оьзюню муштарлыкъ гъавасларын белгилеп бажарыв;

— тюрлю-тюрлю маълуматлар береген источниклени табып, оланы ахтарып, оьзбашына къоллап бажарыв;

— сёйлев гъаракатны тюрлюлерин къоллап билмек.

Къулакъасыв ва охув булан байлавлу талаплар:

а) авуз ва языв тилде берилген текстлени темасын, аслу ва экинчи даражалы маъналарын тюз англав;

б) охувну гъар тюрлю къайдалары булан (таныш болув, уьйренив, гёзден гечиририв) пайдаланыв;

в) тюрлю-тюрлю стиллерде ва жанрларда язылгъан текстлени авуз лакъырда къоллав, къулакъасывну тюрлю къайдалары булан (айырыв, таныш болув, мекенли) пайдаланыв;

г) текстден тарыкълы болагъан информацияны айырып бажарыв мердешлеге ес болув;

д) тюрлю справочниклерден, газетлерден, журналлардан, охув компактдисклерден, Интернетден тарыкълы болагъан информацияны табып, ону къоллама уйренив;

е) тюрлю-тюрлю сёзлюклер булан, электронный къураллар булан пайдаланып билив;

ж) оьзбашына тил булан байлавлу материал жыйма, ону бир ёрукъгъа (системагъа) гелтирме уйренив, бир къалипдеги сёзлени башгъа къалиплерде къоллама уйренив;

з) сёйлев тилде ёлугъагъан айтымланы маъна якъдан тенглешдирип, оланы стилистика башгъалыкъларын гёрсетип бажарыв.

Айтыв ва языв булан байлавлу талаплар:

а) гележекде охув гъаракатда салынгъан мурадын англав (хас ва коллектив), етишген муратлагъа къыймат берип, оланы авуз ва языв тилде англатыв;

б) охулгъан текстни тюрлю-тюрлю къайдаларда айтып бажарыв (план тизив, хабарлав, конспект этив, аннотация языв);

в) охув ва языв текстлени тюрлю-тюрлю стиллерде къолламагъа уйренив;

г) текстни къурулуш белгилерин сакълап (логика ва маъна якъдан къурулушун, жумлаланы бир-бири булангъы байлавун, темагъа къыйышывун), оьзюню ойларын, гыслерин авуз ва языв формаларда толу кюйде англатып бажарыв; эшитгенине, гёргенине, дюньяда ёлугъагъан агъвалатлагъа оьз къаравун айтып ва оьзюню ойларын якълап бажарыв;

д) монологну ва диалогну тюрлюлерин герекли ерде тюз кьоллап бажарыв;

е) сёйлевде кьумукь адабият тилни орфоэпия, лексика, грамматика, стилистика нормаларын сакълап билмек, язывда орфография ва пунктуация нормаланы кьоллап билмек;

ж) сёйлев кьатнашывда, сёйлевню этика нормаларын кьоллап, оьзюню пагьмусун болдурув, ишараланы, юм-чум этивлени болгъан чакъы аз кьоллап сёйлемеге уьйренив;

з) охув тармакъда ва гьар гюнлюк практикада оьзюню сёйлев нормаларына тергев берив; сёйлевюне, ону ичделигине, тил якъдан тизилишине кьыймат берип билив, янгылышланы гёрсетип, оьзю язгъан текстлени редактировать этив;

и) оьзюню тенглилерини алдында доклад, реферат булан чыгъып сёйлеме уьйренив; эришивлерде, тарыкълы масъалаланы арагъа салып ойлашып сёйлевлерде ортакъчылыкъ этив; к) уьйренген билимлерин гьар гюнлюк яшавда кьоллап билмек; ана тилни оьзге предметлени уьйренегенде кьоллап билмек (масала, рус тил, тыш пачалыкъланы тиллерин уьйренегенде);

л) бир ишни бирче этегенде, эришивлерде, тарыкълы темаланы арагъа салып ойлашагъанда адамлар булан гьакълашып билмек, кьумукъ тилге хас болагъан милли-маданият нормаларын яхшы билмек.

ПРЕДМЕТЛИК ГЪАСИЛЛЕР

Охув йылны ахырына 7-нчи класда охуйгъан охувчу уьйренежек:

- фонетика, лексика ва морфология булан байлавлу умуми англавагъа ес болажакъ;
- сёзню грамматика ва лексика маъналарын айырма уьйренежек;
- оьзбашына кьолланагъан тил гесимлени, оланы формаларын оьз башына кьолланмайгъан тил гесимлерден айырып билежек;

- сѣзтагъым, жумла ва текст синтаксисни олъчевлери экенни англажакъ, олар бир-биринден нечик айрылагъанны билежек;
- сѣзлени арасындагъы байлавланы тюз айырып билежек;
- жумладагъы сѣз тагъымланы айырып, оланы аслу сѣзюн ва таби болагъан сѣзюн гѣрсетип, олар къайсы тил гесимлерден тизилгенни англатып болажакъ
- текстни белгилерин, оланы тюрлюлерин, къурулушун англатып болажакъ;
- текстлердеги жумлаланы бир-бири булангъы байлавун гѣрсетип, текстни темасын, ону аслу маънасын, къурулушун англатма уьйренежек;
- тюрлю-тюрлю стиллерде язылгъан текстлени айырып билежек;
- жумланы ва сѣз тагъымны арасындагъы башгъалыкъланы айырып билежек;
- хабар, сорав ва чакъырыв жумлаланы интонация якъдан айырып билежек;
- жумланы баш уьюрлерин соравлагъа ва маъналарына гѣре айырып биле, олар къайсы тил гесимден этилгенни англатып бола;
- эки бѣлюкю жумлаланы бир бѣлюкю жумлалардан айырып биле;.
- жумладан экинчи даражалы уьюрлени табып, олар къайсы уьюрлер болагъанны англатып бола;
- простой ва къошма хабарлыкъланы бир-биринден айырып биле
- иесини де, хабарлыкъны да арасында тире къачан салынагъанны биле;
- жумланы экинчи даражалы уьюрлерин айырып биле, олар къайсы тил гесимлерден этилгенни англата;
- жумладан толумлукъланы тюрлюлерин табып, олар къайсы толумлукъ экенни англата;
- гъалланы маъна якъдан тюрлюлерин табып, олар къайсы гъал экенни ва къайсы тил гесим экенин англата;

- жумланы баш уьюрлерини ва экинчи даражалы уьюрлерини аслу белгилерин, оланы тюрлюлерин, олар аслу гьалда кьайсы тил гесимден этилегенин биле
- бир бёлюкю жумлаланы (ат жумла, белгили бетли жумлал, белгисиз бетли жумла, ортакъ бетли жумлала, бетсиз жумла) текстден табып, бирбиринден айырып бажара;
- толмагъан жумлаланы толгъан жумлалардан айыра;
- бир бёлюкю ва эки бёлюкю жумлаланы бир-биринден белгилерине гёре айырып бажара;
- бир бёлюкю ва эки бёлюкю жумлаланы моделлерин эте, оланысинтаксис якъдан чечип бажара;
- бир жынслы уьюрлени белгилерин, оланы бир-бири булангъы байлавлугъун (байлавучлу ва байлавучсуз) биле;
- бир жынслы ва бир жынслы тюгюл белгилевючлени айырып бола, оланы схемаларын эте, тийишли токътав белгилени сала;
- бир жынслы уьюрлери булангъы жумлалардан кьуршайгъан сёзлени табып бажара;
- айрылгъан уьюрлери булангъы жумлаланы тюрлюлерин (айрылгъан кьошумлукъ, айрылгъан белгилевюч, айрылгъан гьаллар, гьалишлик байлам, жумланы айырылгъан мекенлешдиреген уьюрлери булангъы кьошумлу жумлаланы, айрылгъан уьюрлери булангъы жумлаланы) чечип биле, текстден оланы табып анализ эте, токътав белгилерин англата;
- кьошулгъан уьюрлери булангъы жумлаланы (айрылгъан белгилевючлени, толумлукъланы, гьалланы, тенглешдирилени, гьалишликлени, гиришген сёзлени, кьуршайгъан сёзлени аян этеген уьюрню) тюз охумагъа ва тюз интонация булан айтмагъа уьйрене;
- гиришген сёзлени, оланы арасында ёлугъагъан маънадашларын авуз тилде айтылагъан муратгъа гёре кьоллап бола;
- чакъырыв сёзлени авуз ва языв тилде тюз кьоллап бажара, оланы тюз интонация булан охуй;
- гиришген сёзлени маъна якъдан белгилерин биле;

- жумлада унлюклени кӱолланышын, оланы янында салынагъан токътав белгилерин биле;
- БАР, ЁКЪ, ДЮР, ТЮГЮЛ сӱзлени кӱолланышын, оланы ягъында токътав белгилени англатып бола;
- охулгъан яда берилген текст кӱайсы стилге гирегенни токъташдырып бола;
- кӱошма жумлаланы тюз язып бажара.
- тувра ва кӱыя сӱзлер булангъы простой жумлалагъа токътав белгилерин тюз салма биле

КЛАСЛАГЪА ГӒРЕ ПРЕДМЕТНИ ТЕМАТИКА ПЛАНЛАШДЫРЫВ

Тематика планлашдырылыв йыллагъа гӒре берилген, онда темалагъа гӒре сагъатлар гӒрсетилген. Сагъатланы ва темаланы гезигин муаллим озюню кӱаравуна гӒре алышдыры

№	Тема уроков Дарснытемасы	Часы сагъа т	Дата	
			По плану	По факту
1.	Фонетика. Лексика	1	5.09	
2.	Сущ. Прил. Чис. Атлыкъ. Сыпатлыкъ. Санавлукъ.	1	12.09	
3.	Местоимение. Глагол. Наречие. Орунча. Ишлик. Гъалыкъ.	1	19.09	
4.	Словосочетание. Служ.ч.речи. Кемекчи тиль гесеклер. Сез тагъымны гъакъында англав.	1	26.09	
5.	Способы связи слов в словосочетании Сез тагъымны сезлени арасындгъы байлавлу тюрлюлери. Гелишив ,башчылыкъ,янашыв.	1	3.10	
6.	Разница между словосочетанием и предложением. Жумланы ва сез тагъымны арасындагъы	1	10.10	

	башгъалыкълар.			
7.	Диктант.	1	17.10	
8.	Работа над ошибками. Хаталаны уьстюнен иш. Жумланы баш уьюрлери	1	24.10	
9.	Сказ.,его выраж. Подл.,еговыраж. Хабарлыкъ ва ону этилиши Иеси ва ону этилиши.	1	14.11	
10.	Виды пр.пр. по цели выск. Жумланы къурулушу. Не муратда айтылагъанына гере жумланы тюрлюлери	1	21.11	
11.	Второс.чл.пр. Допол., прям. допол. Толумлукъ. Тувра толумлукъ	1	28.11	
12.	Косвен. допол. Приложение Къошумлукъ Къыя толумлукъ.	1	5.12	
13.	Обстоятельство. Виды обст. Гъал. Гъалны тюрлюлери.	1	12.12	
14.	Диктант	1	19.12	
15.	Работа над ошибками. Обст. места. Ер гъал Хаталаны уьстюнен иш.	1	26.12	
16.	Обст. Времени. Обст.ц. и прич. Себеп ва мурат гъаллар. Заман гъал.	1	16.01	
17.	Обст.обр . действ. Обст.меры и степени Олчев-даража гъал. Кюй ва шарт гъаллар	1	23.01	
18.	Понтие об одн.чл.пр. Бир жынслы уьюрлени гъакъында англав	1	3.02	
19.	Союзы при одн.чл.пр. Бир жынслы уьюрлени арасында къошагъан, айырагъан, къаршылыкълы байлавучлар.	1	6.02	
20.	Диктант	1	13.02	
21.	Работа над ошибками. Обобщ. сл Къуршайгъан сезлер ва оланы ягъында токътав белгилер.Хаталаны уьстюнен иш.	1	20.02	
22.	Обращ. Чакъырыв сез ва ону ягъында токътав	1	27.02	

	белгилер.			
23.	Зн. преп. при вводн.сл. и словосоч Гиришген сезлени сезтагъымланы ягъында токътав белгилер.	1	6.03	
24.	Диктант	1	13.03	
25.	Работа над ошибками. Хаталаны уьстюнен иш. Межд.. зн.преп. при межд. Жумлада уьюрлер ва оланы ягъында токътав белгилер	1	20.03	
26.	Обособ. прил. и нареч. Айрылгъан сыпатлыкълар ва гьаллыкълар	1	3.04	
27.	Обособ.обст. Дееприч.об. Айрылгъан гьаллар. Гьалишликли байлам.	1	10.04	
28.	Изложение.	1	17.04	
29.	Работа над ошибками. Односост.пр. Бир белюкю жум. тюрлюлери. Хаталыны уьстюнен иш.	1	24.04	
30.	Опред.-лич...пр Неопр.-личн.пр Белгисиз бетли жум. Белгили бетли жум.	1	1.05	
31.	Безл.пр. Обобщенно-личн.пр. Назывные пр. Бетсиз жум Ортакъ бетли жум. Ат жумла	1	8.05	
32.	Полные и не полные пр. Толгъан ва толмагъан жумлаланы гькъында англав	1	15.05	
33.	Диктант	1	22.05	
34.	Работа над ошибками. Закрепление пройденного материала. Беклешдирив.	1	29.05	

Рекомендуемая литература:

1. Абдуллатипов А.Ю. Формирование исторических фор реализма в

- кумыкской литературе. Мах-ла издат. ДГУ 1981 г.
2. Аджиев А.М., Къумукъ халкъ авуз яратывчулугъун школада уьйренив. Махачкала Даг.учпедгиз, 1980 г.
 3. Алибеков М., Адаты кумыков.
 4. Алиев М.С. Зарождение и развитие кумыкской литературы (учебное пособие). Махачкала Дагиздат 1979 г.
 5. Алиев М.С., Акаев М.Д. Революциядан алдагъы къумукъ адабият. Махачкала ДГУ 1980 г.
 6. Бамматов Б.Гъ. «Орфографический словарь кумыкского языка», изд. Махачкала, 2005 г.
 7. Гаджаматов Н.З., Сайтов А.М., Сборник диктантов (для 5-11 классов)
 8. Жачаев А. I, II, III тома изд. Махачкала, 2001, 2003, 2004 г.г.
 9. Журнал «Къарчыгъа», под ред. Алишева Ш.
 10. Журнал «Тангчолпан», под ред. Алиев К.
 11. «Изложение с комплексным анализом текста» по Безымянной О.
 12. Концепция модернизации Российского образования на период до 2010 г.
 13. Лебеденко А.А. «Философия сердца в концепции Гуманной Педагогике». Издательский Дом Амонашвили Ш., 2005.
 14. Лопатина М., Скребцова М. «Ступени мудрости: 50 уроков о добрых качествах для знаний с детьми младшего и среднего возраста», Лопатина М., Скребцова М. – М: Амрита – Русь, 2005 г. – 384 стр.: (серия «Образование и творчество»).
 15. Мучник Б.Р. Культура письменной речи: формирование стилистического мышления – М. 1994 г.
 16. Оьлмесов Н.Х., Методика кумыкского языка.
 17. Оьлмесов Н.Х., Гаджамато Н.З., Внеклассное чтение.
 18. Пословицы и поговорки. Сост. Абдурахманов А.К.

19. Саидов А.М., Проблемы и перспективы развития кумыкско-русского двуязычия. (Типология и функционирования).
20. Фольклер «Къумукъ халкъ ёмакълары», изд. Махачкала, 1989 г.
Составители: Магомедович А.С., Магомедович А.А.
21. Фольклор кумыкского языка. Сост. Гаджиев А.М.
22. Шихамедовна С.Гь. «Кумыки». изд. Махачкала, 1961 г.
23. Школьные учебники для 5-11 классов. Изд. Махачкала, НИИ педагогики.